

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Τοῦ κ. HERBERT GIERSCH

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Saarbrücken, Δ. Γερμανίας

Τὸ παρὸν ἄρθρον ἀναφέρεται εἰς ζητήματα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς, προκύπτοντα ὅταν ἡ χώρα τὴν ὁποίαν μελετῶμεν δὲν εἶναι (ἢ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι) ὁμοιογενής, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆται ὡς σύστημα περιοχῶν. Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ πρώτου μέρους προσπαθῶμεν νὰ ἐπισημάνωμεν τὰς διὰ τὴν περιφερειακὴν πολιτικὴν συνεπειὰς τῶν σημαντικωτέρων μὴ οἰκονομικῶν ἀντικειμενικῶν πολιτικῶν σκοπῶν καὶ τῶν στενωῶς σχετιζομένων με αὐτοὺς ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἄλλα τμῆματα ἀναφέρονται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ κεντρικώτερον θέμα τοῦ ἄρθρου τούτου : Ποῖος τύπος περιφερειακῆς πολιτικῆς εἶναι ὁ περισσότερο σκόπιμος διὰ τὴν ἀρίστην διάθεσιν τῶν πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν, δηλαδὴ μίαν διάθεσιν ἢ ὁποία νὰ συμπίπτῃ με τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῆς — ὑπὸ ὠρισμένους περιορισμοὺς — μεγιστοποιήσεως τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς.

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο φαίνεται θεμελιώδες δι' οἰονδήποτε τύπον περιφερειακῆς πολιτικῆς. Ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ μεγίστη παραγωγή καὶ ἀνάπτυξις ἦσαν ἀσήμαντοι σκοποί, αἱ συνέπειαι τῶν ὡς πρὸς τὰ μέσα καὶ τοὺς σκοποὺς θὰ ἐχρησίμευον πάντοτε ὡς βάσις τοῦ ὑπολογισμοῦ — καὶ περιορισμοῦ — τοῦ κόστους ἄλλων στόχων. Ἡ δάσει τῶν κατευθύνσεων αὐτῶν σκέψις μᾶς ὀδηγεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «δυναμικοῦ ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς». Εἰς τὸ δευτέρον μέρος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἐπιδιώκεται νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δρισθοῦν καὶ νὰ μετρηθοῦν ἢ νὰ ὑπολογισθοῦν τὰ ζητήματα αὐτά.

I. Ἡ ἔννοια τῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς

1. Ὁρισμένοι κατευθυντήριοι ἀρχαὶ διὰ τὴν διατύπωσιν τῶν περὶ περιφερειακῆς πολιτικῆς ἀντιλήψεων πηγάζουν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ — ὅπως καὶ ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ — ὑπάγεται εἰς τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν.

α) Ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλις ὡς σκοπὸς τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς συνεπάγε-

ται διὰ τὴν περιφερειακὴν πολιτικὴν τὸ καθήκον τῆς ἀποφυγῆς τῆς πτώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὰς ἐχούσας ἀνάγκην περιοχὰς ἢ τῆς προχῆς δημοσίων ἀγαθῶν. Ἐνδείξεις δεικνύουσαι τὴν ἀνάγκην δράσεως εἶναι τὰ ἄνω τοῦ ἔθνικοῦ μέσου ὄρου ποσοστὰ ἀνεργίας καὶ ἡ συνεχῆς μετανάστευσις εἰδικευμένων ἐργατῶν εἰς ἄλλας περιοχὰς. Ἐὰν ἡ παρακμὴ μιᾶς περιοχῆς ὀφείλεται εἰς διαρθρωτικὰ αἰτία (δηλαδὴ ἐξάντλησις τῶν τοπικῶν πρώτων ὑλῶν, συνεχῆς ἀποφυγὴ ζητήσεως τῶν ἐντοπίων προϊόντων), ἡ μόνη θεραπεία—ἐκτὸς τῶν συνεχῶν ἐπιδοτήσεων—ἐνδέχεται νὰ εἶναι τὰ μέτρα προσελεύσεως νέων βιομηχανιῶν. Γενικώτερος καὶ περισσότερον ἀμφίβολος θὰ ἦτο ὁ σκοπὸς ἀνακατατάξεως τῆς τοπικῆς δομῆς τῶν βιομηχανιῶν κατὰ τρόπον ὥστε οὐδεμίαν περιοχὴν νὰ ὑπόκειται ἰδιαίτερος εἰς κυκλικὰς διαταραχὰς· διὰ τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ἐμπεριέχῃ ὀλιγωτέραν ἐνδοπεριφερειακὴν κατανομὴν τῆς ἐργασίας καὶ ἐξειδίκευσιν καὶ συνεπῶς ἀπώλειαν δυνητικῆς εὐημερίας καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ πολυμνηθὲν ἰδανικὸν μιᾶς ἀπηλλαγμένης κρίσεως βιομηχανικῆς δομῆς εἰς ἐκάστην περιοχὴν ἐνδέχεται νὰ ἀποτελῇ λογικὸν στόχον μόνον ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Ὡς ὑποκατάστατον, θὰ ἔπρεπε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ δυνατότης μιᾶς περιφερειακῶς διαφοροποιημένης κυκλικῆς πολιτικῆς.

6) Πολλοὶ ἔννοιοι περιφερειακῆς πολιτικῆς δύνανται νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς δικαιοσύνης, ἀναλόγως τοῦ τρόπου ἐρμηνείας τῆς δικαιοσύνης. Ἀναφέρονται δύο δυνατότητες :

1) Ἡ συντηρητικώτερα θὰ ἐσήμαινε τὴν πρόληψιν τῆς αὐξήσεως τῶν διαφορῶν εἰσοδήματος ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν. «Εἰσοδήμα» σημαίνει πάντοτε ἐδῶ τὸ κατὰ κεφαλὴν πραγματικὸν εἰσοδήμα. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἀπαιτεῖ κρατικὴν παρέμβασιν διὰ τὴν προώθησιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ—ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη—τὴν μεταναστεύσεως, ἐφ' ὅσον τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήμα εἰς τὰς πτωχοτέρας περιοχὰς μειοῦται ἢ αὐξάνεται ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον αὐξάνεται εἰς τὰς πλουσιωτέρας περιοχὰς. Τὰ μέτρα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀρκετὰ δραστηκᾶ, ὥστε νὰ δημιουργήσουν ἴσους ρυθμοὺς αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς ἐντὸς συγκεκριμένης χρονικῆς περιόδου. Ἐξ ἄλλου, μία ἀπλὴ πολιτικὴ «laisser faire» φαίνεται νὰ ἐνδεῖκνυται ἐὰν αἱ πτωχότεραι περιοχαὶ πράγῳ γίνονται μόναι τῶν με ἐπαρκῆ ταχύτητα.

2) Φιλοδοξότερος θὰ ἦτο ὁ σκοπὸς μειώσεως ἢ περιορισμοῦ διὰ κρατικῆς ἐνεργείας τῶν ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν διαφορῶν ἐντὸς περιωρισμένης χρονικῆς περιόδου. Ἐν πρώτοις, τοῦτο θὰ ἐσήμαινε τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ὑποβοήθησιν, καὶ εἰς ἄλλοις τῶν πλουσιωτέρων περιοχῶν, τῶν πτωχοτέρων ἐπίσης περιοχῶν αἱ ὁποῖαι ἤδη ἀναπτύσσονται μόναι τῶν με ἄνω τοῦ μέσου ὄρου ρυθμῶν. Τοῦτο θὰ συνεβάζιζε μὲ μίαν πολιτικὴν μεγίστης ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ συνόλῳ τῆς με πολυετεῖς καὶ ἄνω τοῦ μέσου ὄρου παραγωγικότητος τοῦ εἰσρέοντος κεφαλαίου καὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐν τούτοις, σοβαρὰ ἀντίθεσις θὰ δημιουργηθῆ ἐὰν αἱ πτωχότεραι περιοχαὶ ἀναπτύσσονται βραδύτερον ἀπὸ τὰς πλουσίας καὶ ἔχουν μικρὰν (ἢ καὶ καμμίαν) προοπτικὰς ἀναπτύξεως. Ἡ ἀνύψωσις τῶν εἰσοδηματικῶν ἐπιπέδων τῶν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνων τῶν πλουσιωτέρων περιοχῶν θὰ

ἀπήτει τὴν καταβολὴν πολὺ μεγαλύτερων προσπαθειῶν καὶ περισσοτέρων θυσιῶν διὰ συνολικὴν παραγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὰς ἄνω ἀναφερθείσας ἐξισορροπήσεις τῶν ρυθμῶν ἀναπτύξεως. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὴν γενικωτέραν ὑπόθεσιν ὅτι αἱ προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἀντιτίθενται εἰς τὰς κατευθύνσεις τῆς ἀγορᾶς ὑπόκειται εἰς τὸν νόμον τῶν ἀξαναομένων δριακῶν στοιχείων τοῦ κόστους καὶ τείνουν νὰ ἐνεργοῦν ὡς τροχοπέδη τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ σκέψεις αὐταὶ ἀντιτίθενται εἰς πᾶσαν ἰσχυρὰν ὑποδοθήσιν τῶν καθυστερημένων περιοχῶν, ἐκτὸς ἐὰν στενωτέρᾳ ἀνάλυσιν δεικνύη ὅτι «ἡ πενία δρῆεται εἰς πλήρη ἔνδειαν» καὶ ὅτι ὁ «φάυλος κύκλος» εἶναι δυνατόν νὰ μετατραπῇ εἰς «ἐνάρετον κύκλον». Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τοῦ σκοποῦ περιορισμοῦ τῶν ἐνδοπεριφερειακῶν εἰσοδηματικῶν διαφορῶν καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ εἶναι ὀλιγώτερον ὀξεῖα ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ διαζευκτικὴ στρατηγικὴ τῆς ἐνθαρρύνσεως τῆς μεταναστεύσεως ἐργατῶν καὶ θὰ ὠδήγει ταχέως εἰς βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν εἰς τὰς πτωχοτέρας περιοχάς.

2. Ἐφ' ὅσον ὑπ' ὄψιν σαφῶς οἱ σκοποὶ δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος, ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ οικονομικοῦ πλοῦτου ἐνδέχεται νὰ ἐρμηνεύεται ἄπλως ὡς μεγιστοποίησις τοῦ ἀκαθάριστου ἐθνικοῦ προϊόντος τῆς οικονομίας ἐν τῷ συνόλῳ.

α) Τί συνεπάγεται τοῦτο διὰ τὴν περιφερειακὴν πολιτικὴν εἰς μίαν οἰκονομίαν ἐλευθέρως ἐπιχειρήσεως (ἢ ἀγορᾶς), δύναται νὰ συναχθῇ ἐν μέρει ἀπὸ τὰς δριακὰς συνθήκας τοῦ optimum τοῦ Παρέτο!

Ἐλεύθερος συναγωνισμὸς καὶ ἐλεύθερον ἐμπόριον μεταξὺ περιοχῶν μὲ κόσμιστρα ἴσα πρὸς τὸ δριακὸν κοινωνικὸν μεταφορικὸν κόστος, ἐλευθέρᾳ κινητικότης καὶ ἐπιλογὴ τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ἰσορροπία ἀμοιβῶν εἰς ἐκάστην περιοχὴν ἀντικατοπτρίζουσα τὴν σχετικὴν σπάνιν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν διαφορὰ φορολογίας καὶ ἐπιχορηγήσεων ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὸν ἐναρμονισμόν τῶν ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν διαφορῶν εἰς τὴν προσφορὰν κοινοχρήστων ἀγαθῶν καὶ ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς μεταξὺ ἰδιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν στοιχείων τοῦ κόστους καὶ τῶν κερδῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ θὰ ἠκολούθει τὰς κατευθυντήριους ἀρχὰς μιᾶς συναγωνιστικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἀφήνει εἰς τὰς δημοσίας ἀρχὰς τὸ ἔργον τῆς βελτιώσεως τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, δηλαδή διὰ γραφείων εὑρέσεως ἐργασίας καὶ μέτρων πρὸς αὔξησιν τῆς κινητικότητος τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ (ἐπιχορηγήσεις διὰ μετακίνησιν καὶ μετεκπαίδευσιν) καὶ διὰ φόρων καὶ ἐπιχορηγήσεων οἱ ὁποῖοι διοχετεύουν τὰ ἰδιωτικά καὶ κοινωνικά στοιχεῖα τοῦ κόστους καὶ τὰ εἰσοδήματα εἰς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Διὰ τὰ ὑπόλοιπα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς διὰ τὴν πραγματοποιήσιν μιᾶς τοπικῆς διαρθρώσεως δυναμένης νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸ ἀνώτατον ἀκαθάριστον ἐθνικὸν προϊόν. Κυβερνητικαὶ ἐνέργειαι πέραν τῶν ὀρίων αὐτῶν θὰ ἔπρεπε νὰ στηρίζωνται ἐπὶ μὴ οικονομικῶν λόγων.

β) Ἐν τούτοις, ἡ ἐνυπάρχουσα εἰς τὴν ἄποψιν αὐτὴν αἰσιοδοξία δυσκόλως συμβιβάζεται μὲ μερικὰ γεγονότα καὶ θαθέως ριζωμένᾳ ὑποθέσει. Δυσχέρειαι

προκύπτουν κυρίως ἐὰν τὸ ἀνώτατον ἀκαθάριστον ἐθνικὸν προῖον ἐρμηγεύεται ὡς ὁ μέγιστος δυνατὸς ρυθμὸς ἀναπτύξεως (μὲ δεδομένην τάσιν πρὸς ἀποταμίευσιν).

1) Μῆρος τῆς ἀναγκαίης εἰς μίαν ἀναπτυσσομένην οἰκονομίαν ἐπενδύσεως δεικνύει διαφοράς μεταξὺ ἰδιωτικῆς ἀποδοτικότητος καὶ κοινωνικῆς παραγωγικότητος, αἱ ὁποῖαι εἶναι τόσοσ μεγάλαι, ὥστε αἱ ἐπενδύσεις αὐταὶ πρέπει νὰ ἀναλαμβάνωνται ἀπὸ τὰς δημοσίας ἀρχὰς καὶ δὴ ἐπωφελέστερον (δηλαδὴ ἐπένδους εἰς ὑποδομὴν).

2) Πολλὰ στοιχεῖα ὑποδομῆς εἶναι πολὺ μόνιμα καὶ ἀμετακίνητα. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ φύσις, τὸ μέγεθος καὶ ὁ τόπος ἐγκαταστάσεώς των πρέπει νὰ σχεδιάζονται λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μακροπροθέσμων στοιχείων κόστους καὶ κερδῶν.

3) Αἱ μακροπρόθεσμοι αὐταὶ σκέψεις ἀπαιτοῦν ἀρκετὰ σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ ἀρίστου τοπικοῦ σχεδίου οἰκονομικῆς δραστηριότητος διὰ τὸ μέλλον.

4) Αἱ τοπικαὶ ἀλληλοσυμπληρώσεις δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων σημαίνουν ὅτι οἱ ἰδιῶται ἐπιχειρηματίαι δὲν δύνανται νὰ λάθουν λογικὰς ἀποφάσεις εἰς τὸν τομέα τῶν μακροπροθέσμων ἐπενδύσεων ἐὰν δὲν ἔχουν σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς μελλοντικῆς διαρθρώσεως τοῦ τοπικοῦ σχεδίου τῆς ὑποδομῆς.

5) Αἱ τοπικαὶ ἀλληλοσυμπληρώσεις ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων (δηλαδὴ οἰκονομῶν πολεοδομικῶν συγκροτημάτων καὶ ἀστικοποιήσεως) σημαίνουν ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν δύνανται νὰ στηρίζονται διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων διὰ μακροπρόθεσμον ἐπένδυσιν αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν λογικαὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ, ἐκτὸς ἐὰν γνωρίζουν ἐκ τῶν προτέρων τὰς μελλοντικὰς ἀποφάσεις τῶν κυριωτέρων προμηθευτῶν καὶ πελατῶν των.

6) Ἡ ἐκ παραδόσεως κατανομὴ ἐν χώρῳ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἔχει μικροτέραν σημασίαν διὰ λογικὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περίοδος τῆς προετοιμασίας καὶ ἡ προβλεπομένη διάρκεια τοῦ τεχνικοῦ ἔξοπλισμοῦ.

7) Χωρὶς ἀρκετὰ σαφῆ ἀντίληψιν ὡς πρὸς τὸ ποῖα θὰ ἔπρεπε ἢ εἶναι πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ τοπικὴ δομὴ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τόσοσ οἱ δημόσιοι ὅσον καὶ οἱ ἰδιῶται ἐπενδυταὶ θὰ τείνουν νὰ παρεπεκτείνουν τὰς κατευθύνσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, μὲ ἀποτέλεσμα αἱ ἀποφάσεις των νὰ εἶναι ὀρθολογικαὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς μόνον βραχυπροθέσμως.

8) Αἱ τοιαῦται παρεκτάσεις εἶναι πιθανὸν νὰ ἐκτρέπουν τὰς δημοσίας ἀρχὰς εἰς διεύρυνσιν τῆς ὑποδομῆς εἰς τὰς πολὺ ἀνεπτυγμένας περιοχὰς, ἐκεῖνας εἰς τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται ἀδιέξοδα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυρῶν πολεοδομικῶν τάσεων καὶ εἰς παραγνώρισιν τῶν προγραμμάτων ἐκείνων τὰ ὁποῖα, μεσοπροθέσμως καὶ μακροπροθέσμως, θὰ ὠδήγουν εἰς τὴν δημιουργίαν νέων κέντρων οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἢ ὁποῖα καὶ μόνη θὰ ἀνεκούφιζε τὰς συμφορημένας περιοχὰς.

9) Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς οἱ ἰδιῶται ἐπενδυταὶ εἶναι ἐξ ἴσου πιθανὸν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις των εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τοὺς εἶναι ἤδη οἰκεῖα.

10) Κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἡ ἀποστροφή πρὸς τὴν διακινδύνευσιν καὶ ἡ μωπία τῶν ἐπενδυτῶν, ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ἀκίνησις, ἡ σταθερότης, τὸ ἀδιαίρετον

καὶ τὸ συμπληρωματικὸν τῆς ἐπενδύσεως, ἀφ' ἑτέρου, τείνουν νὰ δικαιώσουν τὴν προϋπάρχουσαν τοπικὴν διάρθρωσιν καὶ νὰ πολώσουν τὴν ἐν χώρῳ διάρθρωσιν πολὺ πέραν ἐκείνου τὸν ὅποιον θὰ ἐχρειάζετο διὰ τὸ μακροπρόθεσμον ἀκαθάριστον ἔθνικον προϊόν.

3. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν, ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας δὲν συνεπάγεται θετικὰ μέτρα περιφερειακῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ περιορισμοὺς οἱ ὅποιοι ἀποκλείουν π.χ. ὠρισμένας μορφὰς κρατικῆς ἐπεμβάσεως.

Ἐὰν δοθῇ ἀπόλυτος προτεραιότης εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν, τοῦτο ἐνδέχεται νὰ σημαίῃ πλήρη ἀπόρριψιν τῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς. Ἐν τούτοις, πρέπει νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι σήμερον αἱ Κυβερνήσεις ἐπηρεάζουν ἀναποφεύκτως τὴν περιφερειακὴν δομὴν τῆς οἰκονομίας—τουλάχιστον λόγῳ τῶν ἐπενδύσεων τῶν ὑποδομῆς. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀρίστου τύπου πραγματοποιήσεως τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων προκύπτει εἰς ὁσονδήποτε οἰκονομικὸν σύστημα καὶ εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς τύπους κοινωνικοοικονομικῆς πολιτικῆς. Θὰ ὀμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπομένῃν παράγραφον, ἀλλὰ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνωτάτου ὀρίου οἰκονομικῆς εὐημερίας.

4. Εἰδικῶς, τὸ πρόβλημα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ προσλάβῃ τὴν ἀκόλουθον μορφήν : Τὰ περιορισμένα κεφάλαια τὰ ὅποια διατίθενται διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις θὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῆς διευρύνσεως τῶν πολὺ ἀνεπτυγμένων περιοχῶν, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνεμπόδιτος καὶ ἡ αὐτόματος ἀνάπτυξις καὶ ἡ μετανάστευσις ἐκ τῶν ἐξησθενημένων περιοχῶν ἢ ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ διοχετεύσῃ τὰ κεφάλαια αὐτὰ εἰς τὰς ἐξησθενημένας περιοχὰς διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν : Ἡ ἐνεργὸς ἀνόρθωσις θὰ προσελάμβανε τὴν μορφήν ἐπενδύσεων εἰς τὸ δίκτυον τῶν ἔργων δημοσίας ὠφελείας : κατασκευὴ καὶ ἐπέκτασις διωρύγων, ὁδῶν, σιδηροδρομικῶν δικτύων, ἀεροδρομίων, ἠλεκτρικῶν ἐργοστασίων, συστημάτων ὑδρεύσεως, νοσοκομείων, σχολείων, κέντρων πνευματικῆς δραστηριότητος καὶ ἄλλων, τὰ ὅποια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσελκύσουν ἐπιχειρηματίας καὶ τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον καὶ νὰ υποβοηθήσῃ τὴν διαδικασίαν τῆς αὐτοαναπτύξεως. Ἡ βραχυπρόθεσμος μεγιστοποίησις τοῦ ἀκαθάριστου ἔθνικοῦ εἰσοδήματος θὰ συνέβαλλε κατὰ πολὺ εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐπεκτάσεως καὶ τῆς παθητικῆς ἀνορθώσεως τῶν ἐξησθενημένων περιοχῶν, διότι ὑπάρχει σήμερον ἐπείγουσα ἀνάγκη προσθέτων ἔργων δημοσίας ὠφελείας εἰς τὰς συμφορημένας περιοχὰς, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ ζήτησις διὰ δημοσίας ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἐξησθενημένας περιοχὰς εἶναι δυνατόν νὰ ἀυξηθῇ μόνον βαθμιαίως καὶ εἰς ἣν ἔκτασιν ἐπιτυχάνει τὸ σχέδιον ἐνεργοῦ ἀνορθώσεως. Ὡς ἐκ τούτου, ἀπόφασις ὑπὲρ ἐνεργοῦ ἀναδιοργανώσεως θὰ προεκάλει μὲγάλα μειονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι δημιουργεῖ πλεοναζούσας δυνατότητας ἐδῶ καὶ ἀδιέξοδα ἐκεῖ, τουλάχιστον κατὰ τὴν πρόσκαιρον περίοδον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τὴν παλαιὰν τοπικὴν διάρθρωσιν εἰς τὴν νέαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὸ ἀκαθάριστον ἔθνικον εἰσόδημα θὰ ἦτο μικρότερον μὲ τὴν ἄλλην στρατηγικὴν. Ἄν, ἐν τούτοις, ὁ χρονικὸς ὀρίζων ἐπεκταθῇ καὶ ὑπογραμμισθῇ τὸ κριτήριον ἀναπτύξεως, δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀξίζει νὰ θυσιασθῇ τὸ παρὸν διὰ τὴν μέλλουσαν εὐημερίαν, διὰ τὴν δημιουργίαν καλυτέρας

υποδομής εις τὰς ἐξησθημένους περιοχάς. Μὲ μίαν τοιαύτην θηρραλέαν στρατή-
γικὴν, ἐν τούτοις, ἡ Κυβέρνησις ἐνδέχεται νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ προσφέρῃ
ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν θαυμασίαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ πείσῃ αὐτὴ τὸ κοι-
νὸν ὅτι τὸ χρῆμα τῶν φορολογουμένων καὶ οἱ ὀλίγοι πόροι σπαταλῶνται ὑπὸ τοῦ
ἀπερισκέπτου κόμματος τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν.

5. Ἐὰν ἡ μακροπρόθεσμος μεγιστοποίησις τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόν-
τος ἀποτελῇ τὸν μόνον σκοπὸν οἰασθήποτε ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ τόπου πραγματο-
ποιήσεως δημοσίων ἐπενδύσεων, εἶναι προφανές ὅτι αἱ ἀρχαὶ χρειάζονται ἐπαρκῶς
συγκεκριμένην ἰδέαν περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκληθῇ «δυνατό-
τητες ἀναπτύξεως» τῶν διαφόρων περιοχῶν. Ἐν τούτοις, ἡ τοιαύτη ἀντίληψις
εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητος ἐφ' ὅσον προτιμηθῶν βραχυπρόθεσμος μεγιστοποίησις
τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόντος ἢ μὴ οἰκονομικοὶ σκοποὶ, ἐφ' ὅσον τὸ κόστος
τῆς μακροπρόθεσμου δυνατότητος δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλόν. Καὶ ἐπίσης, διὰ τὴν ὀρ-
θολογικὴν ἐπιλογὴν μεταξὺ ἐνεργοῦ καὶ παθητικῆς ἀνορθώσεως μίᾳ ἐξησθημέ-
νης περιοχῆς εἶναι ἀπαραίτητος κάποια γνῶσις τῆς συγκριτικῆς ἀναπτύξεως τῆς
περιοχῆς. Οὕτως, ὁ τρόπος καθ' ὃν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσθῃ ἡ δυνατικὴ αὐτῆ
ἀνάπτυξις μὲ κάποιαν ἀξιοπιστίαν καθίσταται τὸ βασικὸν πρόβλημα πάσης ὀρθο-
λογικῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς.

II. Ἡ ἔννοια τοῦ δυναμικοῦ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως

1. Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ποσοτικῶν κριτηρίων τοῦ δυναμικοῦ περιφερειακῆς ἀνα-
πτύξεως θὰ τὸ κατ' ἀρχὰς χρήσιμος ἢ μεταχειρίσῃς τῶν περιοχῶν ὡς ἐὰν αὗται
ἦσαν ἐπιχειρήσεις (ἢ ἐργοστάσια) καὶ ἢ διερεῦνησις τῆς ἐννοίας ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ
ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ λογικῶς ὅτι μία ἐπιχείρησις (ἢ ἐργοστάσιον) ἔχει μεγαλυ-
τέραν δυνατότητα ἀναπτύξεως ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ἐπιχείρησιν (ἢ ἐργοστάσιον).
Μία δυνατὴ ἀπάντησις θὰ ἦτο ὅτι ἡ δυνατότης ἀναπτύξεως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ με-
τρηθῇ βάσει τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου προσθέτου καθαρᾶς παραγωγῆς τὴν ὁποίαν θὰ
ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐργοστάσιον λόγῳ τοῦ προγράμματος ἐπενδύσεων
τὸ ὁποῖον περιωρίζετο ἀπλῶς ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τοῦ κεφα-
λαίου δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ πέσῃ εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ τόκου μακροπροθέ-
σμων δανείων ὁ ὁποῖος ἰσχύει εἰς τὴν ἀγοράν. Μία ἄλλη ἀπάντησις θὰ ἦτο τὸ ἀνώ-
τατον ὅριον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπενδύσῃ ἀποδοτικῶς ἢ ἐπιχει-
ρήσις μὲ τὸν δεδομένον μακροπρόθεσμον τόκον. Καὶ τὰ δύο κριτήρια θὰ ὠδήγουν
εἰς τὴν ἰδίαν κατάταξιν ἐπιχειρήσεων, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἀξητικαὶ ἀναλογίαι ἀποδό-
σεως τοῦ κεφαλαίου ἐδείκνουν σημαντικὰς διαφορὰς. Διὰ τὴν τυπικὴν παραβολήν,
τὸ ὕψος τοῦ τόκου δύναται νὰ ἐκλεγῇ αὐθαίρετως, ἐὰν αἱ καμπύλαι τῆς ὀριακῆς
παραγωγικότητος ἀκολουθοῦν συνεχῶς καθοδικὴν κατεύθυνσιν καὶ ἐὰν δὲν δια-
σταυροῦνται. Περιπλοκαὶ ἐμφανίζονται μόνον ἐὰν αἱ καμπύλαι ὀριακῆς παραγωγι-
κότητος ἐμφανίζουσι αἰχμᾶς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ βασικαὶ ἀδαιρετότητες
καὶ αἱ χρονικαὶ συμπληρωματικότητες χρειάζονται ἀρκετὰ μακρὰς περιόδους σχε-
διοποιήσεως διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παραβολὴ τῶν ἐπενδυτικῶν προγραμμάτων
τὰ ὁποῖα προχωροῦν πέραν τῶν αἰχμῶν αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν μειουμένων

οριακῶν παραγωγικότητων. Αἱ αἰχμαὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ὡς δείκται τοῦ σχετικοῦ δυναμικοῦ ἀναπτύξεως, ἐκτὸς ἐὰν τὰ ἀντίστοιχα ποσὰ ἐπενδύσεως διαφέρουν κατὰ πολὺ. Ἐπὶ πλέον, αἱ αἰχμαὶ συμβάλλουν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀρίστων ποσῶν ἐπενδύσεων, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀποδίδουν τὴν κατὰ μέσον ὄρον μεγίστην παραγωγικότητα τῶν ἐπενδύσεων, δοθέντος ὅτι ἡ αἰχμὴ τῆς καμπύλης τῆς οριακῆς παραγωγικότητος δὲν ἀπέχει συνήθως πολὺ ἀπὸ τὸ μέγιστον ὄψος τῆς μέσης καμπύλης τῆς παραγωγικότητος. Τὰ ἀρίστα ποσὰ ἐπενδύσεων καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἐσωτερικὰ ποσοστὰ ἀποδόσεως καθίστανται πολὺ σημαντικὰ διὰ τοὺς σκοποὺς κατανομῆς, ἐὰν τὸ σύνολον τῶν πρὸς ἐπένδυσιν κεφαλαίων δὲν ἐπαρκῆ διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ὑπὸ ὅλων τῶν δυνατικῶν ἐπενδυτῶν ἐξάντησιν τοῦ πρὸς ἀνάπτυξιν δυναμικοῦ, ὡς τοῦτο μετρεῖται ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν τόκον ἀγορᾶς—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνεπάγεται κατανομὴν τῶν πιστώσεων, ἐὰν δὲν ἐπιβάλλεται ἡ ἀνοδος τοῦ τόκου τῆς ἀγορᾶς.

2. Ἡ προσαρμογὴ τοῦ τύπου αὐτοῦ σκέψεως εἰς τὰς περιοχὰς—πρὸς ἐξεύρεσιν κριτηρίων διὰ τὴν ἀρίστην διάθεσιν τῶν ἀποφασιστικῶν ἐπενδύσεων ὑποδομῆς—ἀπαιτεῖ τὰς ἀκολούθους τροποποιήσεις :

α) Καθὼς ἐνδιαφερόμεθα κυρίως διὰ τὸν προσκηνταλισμὸν τῆς κατανομῆς, φαίνεται προτιμότερα ἢ μέτρησις τοῦ δυναμικοῦ τῆς ἀναπτύξεως θάσει μᾶλλον τῆς παραγωγικότητος ἐνὸς δεδομένου ποσοῦ ἐπενδύσεως παρὰ θάσει τοῦ ἀνωτάτου ὀρίου καθαρᾶς παραγωγῆς ἢ τοῦ ἀνωτάτου ὀρίου ἐπενδύσεων τὸ ὁποῖον συμβιβάζεται μετὰ ἕνα δεδομένον τόκον.

β) Κατὰ τὴν παραβολὴν πολλῶν περιοχῶν, δὲν εἶναι πολὺ ρεαλιστικὴ ἡ ὑπόθεσις τῆς συνεχοῦς μειώσεως τῆς παραγωγικότητος τοῦ κεφαλαίου μετὰ ἀξανομένης τὰς κεφαλαιακᾶς δαπάνης. Τὸ ἀδιαιρέτον τῶν ἐπενδύσεων ὑποδομῆς, αἱ τεχνικαὶ καὶ χρονολογικαὶ ἀλληλοσυμπληρώσεις καὶ αἱ ἀλληλοσυμπληρώσεις δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων φαίνεται νὰ ἔχουν τόσον μεγάλην σημασίαν, ὥστε πρέπει νὰ ἀναμένεται ὅτι αἱ καμπύλαι περιφερειακῆς παραγωγικότητος θὰ ἐμφανίζουσιν αἰχμάς.

γ) Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ δυναμικὸν ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς μόνον ἀπὸ σειρὰν διαφορετικῶν σχεδίων ἀναπτύξεως, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ εἶναι σταθερὸν καὶ καλῶς σταθμισμένον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑψηλὴν παραγωγικότητα τῶν ἀπαιτουμένων ἐπενδύσεων κεφαλαίου. Μεταξὺ τῶν σχεδίων αὐτῶν θὰ ὑπάρχη πιθανῶς ἕνα τὸ ὁποῖον καταρτίζεται ἐπὶ τῷ σκοπῷ μεγιστοποιήσεως τῆς μέσης παραγωγικότητος τῆς ἐπενδύσεως. Ὄταν τὰ διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις κεφάλαια εἶναι περιορισμένα καὶ πρέπει νὰ κατανέμωται, τὸ σχέδιον αὐτὸ θὰ εἶναι ἀποφασιστικὸν διὰ νὰ κριθῆ ἐὰν ἡ περιοχὴ ἀξίζει πλῆρους ἐνισχύσεως ἢ ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ παραμερισθῆ πρὸς τὸ παρὸν χάριν τῆς ἀρίστης ἀναπτύξεως ἄλλων περιοχῶν. Οὕτως, ἡ ἀνωτάτη μέση παραγωγικότητος τοῦ συνόλου τῶν ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἐνὸς συνεποῦς περιφερειακοῦ σχεδίου ἀναπτύξεως ρεαλιστικῶν διαστάσεων ἀποτελεῖ διὰ τοὺς σκοποὺς μας τὸν καλύτερον δείκτην τοῦ δυναμικοῦ ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς. Μετὰ ἄλλας λέξεις: διὰ τοὺς σκοποὺς μας φαίνεται πρόσφορος ὁ ὀρισμὸς τοῦ δυναμικοῦ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ὡς τῆς μέσης παραγω-

γικότῃτος τῶν ἐπενδύσεων εἰς ἓνα περιφερειακὸν σχέδιον ἀναπτύξεως ἀρίστων ἀναλογιῶν.

δ) Ἡ περίοδος σχεδιοποιήσεως πρέπει νὰ εἶναι μακρὰ, ὥστε ἐκάστη περιοχή νὰ ἔχη τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς ἀρίστως ὑπολογισμένου προγράμματος καὶ νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ μεγαλύτερα ἔμμεσα κοινωνικοοικονομικὰ ὠφελήματα τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ ἀναμένωνται ἐξ αὐτοῦ—ἔστω καὶ ἐὰν ἐμφανίζωνται ἀργά. Ἡ δεκαετής περίοδος εἶναι πιθανῶς ἡ μικροτέρα. Καί, δεδομένου ὅτι ὅλοι οἱ σχετικοὶ μὲ τὰ ἀπώτερα χρονικὰ ὄρια ὑπολογισμοὶ θὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀβέθαιοι, ἡ μεγίστη περίοδος δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα τῆς εἰκόσασεως.

ε) Ὡς πρὸς τὴν δομὴν τοῦ σχεδίου ἀναπτύξεως καὶ ἐπενδύσεων, ἡ ἀναλογία μεταξὺ περιοχῶν καὶ ἐπιχειρήσεων ἢ ἐργοστασίων οὐδὲν ἑλαφρῶς καθίσταται πραγματικὴ. Ἡ περιοχή ὁμοιάζει μὲ ἓνα μέγα (μικτοῦ τύπου, ἐπιτοπίου) τρᾶσ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τρᾶσ τὸ ὁποῖον διαθέτει τὴν γῆν καὶ τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν καὶ ἐπὶ πλεόν τὸν τεχνικὸν ἐξοπλισμόν. Τοῦτο ἔχει συνεπείας διὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται τὰ εἰσοδήματα καὶ διὰ τὸν ὑπολογισμὸν αὐτῶν τούτων τῶν εἰσοδημάτων.

1) Ἄν καὶ πρωτίστως ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὴν δυναμικὴν παραγωγικότητα τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, ἡ κυριωτέρα συνέπειά των συνίσταται εἰς τὴν αὐξησιν τῆς δριακῆς παραγωγικότητος τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Ὡς ἐκ τούτου, πρέπει νὰ συνοπολογίζωνται αἱ συμπληρωματικαὶ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, δηλαδὴ πρέπει νὰ ὑπολογίζεται ἡ πιθανὴ παραγωγικότης ὁλοκλήρου σειρᾶς δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

2) Ἐνῶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐπενδύσεως δὲν περιλαμβάνει τὸ πρόσθετον εἰσόδημα τὸ ὁποῖον περιέχεται εἰς ἄλλους παράγοντας (μισθοὶ καὶ τὸ ἐνοίκιον τῆς γῆς), τὸ εἰσόδημα τῆς περιοχῆς ἐκ τῆς ἐπενδύσεως δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τῆς προσετιθεμένης πλήρους προσθέτου ἀξίας ἢ τοῦ γεωγραφικοῦ προϊόντος τὸ ὁποῖον σφείλεται εἰς τὴν ἐπένδυσιν. Τὸ ἐὰν τὰ ἐξ ἀμοιβῶν εἰσοδήματα τὰ ὁποῖα οἱ εἰσρέοντες ἐργάται θὰ ἀπεκόμιζον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς καταγωγῆς των τὴν ὁποῖαν ἐγκατέλειψαν θὰ ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ ἐκπεσοῦν ὡς περιστασιακὰ στοιχεῖα κόστους θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν υἱοθετηθεῖσαν ἀποψιν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα κόστους εἶναι περιστασιακὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, ἀλλὰ κανονικῶς δὲν εἶναι διὰ τὴν περιοχὴν ἢ ὁποῖα προσελκύει ἐργατικὸν δυναμικόν.

3. Ἡ παραβολὴ τῶν παραγωγικότητων τῶν ἐπενδύσεων ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἀποδώτῃ ἀκριβῆ ἀποτελέσματα ἐφ' ὅσον τὰ περιφερειακὰ σχέδια ἀναπτύξεως δὲν χαράσσονται βάσει ὁμοιομόρφων κανόνων.

α) Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὴν μεγαλύτεραν σημασίαν ἔχει τὸ ἀξίωμα τῆς «ἀριστότητος» (optimality).

1) Πᾶσα παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ κανόνα ἐνὸς ἀρίστου συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν προγραμμάτων ἐπενδύσεων, τὰ ὁποῖα καθορίζουν τὴν δομὴν τοῦ σχεδίου θὰ ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὸν δείκτην παραγωγικότητος ὁ ὁποῖος θὰ εὐρίσκειται εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου του. Ἐὰν αἱ

ἐλλείψεις αὐταὶ διαφέρουν ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ὀρθὴν παραβολὴν μεταξὺ τῶν περιοχῶν. Εἶναι πιθανὸν διὰ τὴν ἐξησθημένην περιοχὴν N νὰ καθορίζεται χαμηλότερος δείκτης παραγωγικότητος παρὰ εἰς τὴν πλήρη δραστηριότητος περιοχὴν A, ἀπλῶς διότι ἀποκλίνει περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα «ἀριστότητος». Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μόνον σὸδαρχὰ μὴ οἰκονομικὰ ἐπιχειρήματα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν μοῖραν τῆς παθητικῆς ἀνορθώσεως.

2) Ἐν τούτοις, οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπεριτιμῶνται. Ἐν πρώτοις, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς μεγιστοποιήσεως θὰ προσείλκυε ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν εἰς τὰ περιφερειακὰ ἄρχα· θὰ κατενόουν τὴν σημασίαν των. Δεύτερον, συμβαίνει ὥστε νὰ εἶναι εὐκολωτέρα ἢ τήρησις τῆς ἀρχῆς τῆς «ἀριστότητος» (optimality) εἰς τὴν σχεδιοποίησιν ἐὰν ἢ παραβίασις τῆς ἐπιδρᾶ σημαντικῶς ἐπὶ τοῦ δείκτου παραγωγικότητος. Ἡ ἐπίδρασις εἶναι μεγάλη ἐὰν τὰ προγράμματα ἐπενδύσεων εἶναι ἀδιαίρετα καὶ τοῦτο συμπληρωματικά. Καὶ αἱ ἀλληλοσυμπληρώσεις ἐξαρτῶνται συχνὰ ἀπὸ οἰκονομικὰ καὶ τεχνικὰ γεγονότα τὰ ὅποια διαπιστοῦνται εὐκόλως. Ἴδου ἡδὴ μερικὰ παραδείγματα: ἡ γνωστὴ περίπτωσις τῶν ἐσωτερικῶν οἰκονομικῶν κλίμακος προκυπτούσης ἀπὸ τοῦ ἀδιαίρετους παράγοντας καὶ τὰς ἀδιαίρετους διαδικασίας· αἱ ἐξωτερικαὶ οἰκονομίαι αἱ ὅποιαί πηγάζουν ἀπὸ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὅποιαί—ὡς ὑποπροῖόν τῆς ὑπάρξεώς των—συμβάλλουν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐργατῶν.

Κυρίως λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συσσωρεύσεως ἢ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὑπὸ τὰς συνθήκας τοῦ «laissez-faire» δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος εἰς ὅλας τὰς περιοχάς. Αἱ συνέπειαι τῶν εἶναι κέντρα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως («πόλοι ἀναπτύξεως») ἢ ἀξονες ἀναπτύξεως· μία περιφερειακὴ πολιτικὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν θὰ πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ταῦτα συγκεντρούμενα ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων καὶ τῶν δυνατικῶν κέντρων βαρύτητος ἀντὶ νὰ σκορπίξῃ κεφάλαια θάσει κάποιας ἀρχῆς ἰσότητος. Ἐν τούτοις, ὑπάρχουν ὄρια εἰς τὰς οἰκονομίας συσσωρεύσεως. Αἱ ἀξανάμεναι πρόσθετοι ἀρνητικαὶ ἐπιδράσεις αἱ ὅποιαὶ ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐντοπισμένων παραγόντων καὶ χώρου (ἔδαφος, μεταφορικαὶ εὐκολίαι, ὕδρευσις καὶ ἐπαρκῶς καθαρὸς ἀήρ) εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν μεγαλύτεραν βαρύτητα ἀπὸ οἰκονομικὰ (πρόσθετον) οἰκονομικὴν συσσωρεύσεως. Αὐτὸ εἶναι λοιπὸν τὸ ἄριστον μέγεθος. Οἱ κατώτατοι ἢ ἀνώτατοι τύποι οἱ ὅποιοι προκύπτουν ἀπὸ τὴν πείραν εἰς τὰς περιοχὰς συσσωρεύσεως εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλουν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ εἰς σχέδια διὰ τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχάς.

6) Αἱ ἀλληλοσυμπληρώσεις διαφόρων περιοχῶν εἶναι ἐπίσης σημαντικαὶ:

1) Ὁ δείκτης παραγωγικότητος διὰ τὴν περιοχὴν N ἐνδέχεται νὰ εἶναι μικρότερος ἐκείνου τῆς περιοχῆς A, ἀπλῶς διότι ἢ ἀνάπτυξις τῆς N ἀπαιτεῖ τὴν κατασκευὴν μιᾶς διώρυγος ἢ ὅποια θὰ συμβάλῃ ἐπίσης διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς κυκλοφορίας εἰς τὴν περιοχὴν M. Μόνον ἐὰν ἢ διώρυξ πρόκειται νὰ κατασκευασθῆ ὅπουδῆποτε ὡς τμήμα ἑνὸς ἀρίστου σχεδίου διὰ τὴν περιοχὴν M καὶ ἐὰν ἐπαρκὲς τμήμα τῶν στοιχείων κόστους κατασκευῆς περιληφθῆ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ συντελεστοῦ ἀναπτύξεως τῆς M δὲν θὰ προκύψουν ἀνωμαλίαι. Ἄλλως, θὰ εἶναι ἴσως ἀναγκαῖος ὁ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνδυασμὸς τῶν περιοχῶν M καὶ N εἰς μίαν

νέαν μονάδα σχεδιοποιήσεως, τὴν Π. Οὕτως, αἱ ἀλληλοσυμπληρώσεις καθορίζουν τὸ ἄριστον μέγεθος μιᾶς σχεδιαζομένης περιοχῆς. Τὸ παράδειγμα ὑπαινίσσεται ὅτι ἄξονες ἀναπτύξεως κατὰ μῆκος ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ ἐσωτερικῶν ὕδατινῶν γραμμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπολύτως ὀρθολογικαὶ μορφαὶ διὰ τὴν περιφερειακὴν πολιτικὴν. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ περιοχαὶ συνδέσεως, τὰ κέντρα ἀναπτύξεως ἢ οἱ κρίκοι ἀναπτύξεως (ὅπως ὁ κρίκος Thünen).

2) Αἱ συνέπειαι ἄλλων ἀλληλοσυμπληρώσεων ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχὴν δὲν εἶναι τόσον μεγάλῃς ἐκτάσεως. Ἡ σχεδιαζομένη ἀνάπτυξις τῆς Π εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ μίαν νέαν ἀγορὰν διὰ τὰς «ἐξαγωγὰς» τῆς περιοχῆς Κ. Ἡ ἔμμεσος ὑποβοήθησις τῆς Κ δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἐξωτερικὸν ὄφελος τοῦ σχεδίου ἀναπτύξεως τῆς Π. Οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι δικαιολογημένοι, δοθέντος ὅτι, χωρὶς τοιαύτην ὑποκίνησιν τῆς ζήτησεως, οἱ πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι τῆς Κ θὰ παρέμεναν ἀδρανεῖς ἢ ὑπανάπτυκτοι. Αἱ διαρθρωτικαὶ πλεονάζουσαι παραγωγικαὶ δυνατότητες ἢ ἡ ὑποχρησιμοποίησις τῶν μέσων ὑποδομῆς ἀποτελοῦν παραδείγματα ἀργούντων πλουτοπαραγωγικῶν πόρων. Ὅμοίως, αἱ μὴ ἔχουσαι τὸ ἐνδεικνυόμενον μέγεθος ἐπιχειρηματικαὶ μονάδες χρειάζονται ἀκριβῶς ζήτησιν διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν μέχρι τοῦ ἀρίστου μεγέθους. Μὲ σταθεράς τιμὰς, τὰ μειούμενα μέσα στοιχεῖα κόστους εἶναι δυνατὸν νὰ καταστήσουν θαυμασίως δυνατὴν τὴν μεταγενεστέρην αὐτοχρηματοδότησιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος. Ἡ τοιαύτη αὔξησις παραγωγικότητος εἰς τὴν Κ, ἢ ὁποία οὐδόλως ἐπιβαρύνει τὴν οικονομίαν ὡς σύνολον, δύναται νὰ ἀποδοθῇ πλήρως εἰς τὸ σχέδιον ἀναπτύξεως τῆς Π, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον ἐξαλείψεως εἰς τὴν Κ τῆς ἐλλείψεως ζήτησεως πρὸς αὐτοἀνάπτυξιν. Τέλος, ἡ ζήτησις, ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν Π εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν Κ ἐπαρκῆ αἰσιοδοξίαν πρὸς μεταβολὴν τῶν ἐκ παραδόσεως τύπων δράσεως καὶ πρὸς μετατροπὴν τῶν λίαν ἐπιφυλακτικῶν ἐπιχειρηματιῶν εἰς τολμηροὺς ἐπιχειρηματίας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Κ δὲν ἔχει ἐπαρκεῖς ἐπιχειρηματίας καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν πραγματικῶν ἐπιχειρηματιῶν δὲν εἶναι δεδομένος ἀλλὰ προῖδν τῶν περιστάσεων. Ἡ ἔλλειψις πραγματικῶν ἐπιχειρηματιῶν ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον εἰς τὰς περιφερειακὰς περιοχὰς καὶ ὀφείλεται εἰς τὰς ἀντιθέτους ἐπιδράσεις τῶν ἰστικῶν κέντρων τὰ ὁποῖα τείνουν νὰ προσελκύουν τὰς δυναμικὰς προσωπικότητας.

γ) Αἱ ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς ἀλληλοσυμπληρώσεις βιομηχανιῶν εἶναι δυνατὰ εἰς σχέδια περιφερειακῆς ἀναπτύξεως δι' ἀναλύσεως ἐνὸς βιομηχανικοῦ συμπλέγματος. Δοθέντος ὅτι θὰ ὑπάρχουν συναγωνιστικὰ σχέσεις μετ' ἄλλας περιοχὰς, αὕτη θὰ πρέπει νὰ εἶναι συγκριτικὴ ἀνάλυσις βιομηχανικοῦ συμπλέγματος. Τὸ θεμελιώδες πρόβλημα ἔγκειται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν κλάδων ἐκείνων παραγωγῆς διὰ τοὺς ὁποίους ἡ περιοχὴ προσφέρει μακροπροθέσως τοὺς εὐνοϊκωτέρους ὄρους, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχουν τὰ ἀναγκαῖα ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ θὰ εἶναι δυνατὴ ἢ ἐκπαίδευσις ἢ ἐξ ἄλλων περιοχῶν προσέλκυσις ἐξειδικευμένων ἐργατῶν. Ὡς ἐκ τούτου, πραγματικῶς σημαντικὰ εἶναι μόνον οἱ φυσικοὶ ὄροι, ὅπως τὸ κλίμα, οἱ ὕδατινοι πόροι, οἱ πόροι τοῦ ὑπεδάφους καὶ ἐπίσης ἡ γεωγραφικὴ κατάστασις μετὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ συστήματος μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν. Ἐν τούτοις, εἶναι

πολύ δυσχερής ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῶν τύπων παραγωγῆς διὰ τοὺς ὁποίους θὰ εἶναι καταλληλοτέρη ἢ περιοχὴ μετὰ 10 ἢ 20 ἔτη. Πιθανῶς, τὰς καλυτέρας προοπτικὰς θὰ προσφέρῃ ἡ ἐμπειρική μέθοδος, δηλαδή ἡ παραβολὴ διαφόρων λύσεων βασίζομένων ἐπὶ ρεαλιστικῶν παραδοχῶν περὶ τῆς μελλοντικῆς συνθέσεως τῆς παγκοσμίου ζητήσεως καὶ τῶν δυνατοτήτων προσφορᾶς τῶν συναγωνιστικῶν περιοχῶν. Ἡ ἱστορικὴ πείρα καὶ γενικαί σκέψεις δεικνύουν τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθοῦν πιθαναὶ κατευθύνσεις ἀναπτύξεως διὰ τὰς «προβληματικὰς περιοχὰς» :

1) Ἐντελῶς νέαι κατευθύνσεις παραγωγῆς—ἰδίως ἐὰν αὐταὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ στηριχθοῦν εἰς τὰ κέντρα συγκεντρώσεως δάσει τῶν ὑπαρχόντων ἐργοστασίων καὶ τοῦ ὑπάρχοντος τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

2) Ἀγαθὰ ἀντιμετωπίζοντα ὑψηλὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζητήσεως (βιομηχανία ἀναπτύξεως)—ἰδίως ἐὰν ἡ ἐπέκτασις τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος εἰς περιοχὰς αἱ ὁποῖαι εἶχον προτιμηθῆ κατὰ τὸ παρελθὸν εἶναι δυνατόν νὰ ἐμποδιοθῆ ἀπὸ ἔλλειψιν χώρου, τόσον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν παραγωγικῶν μονάδων ὅσον καὶ διὰ τὴν στέγασιν προσθέτων ἐργατῶν (προκαλοῦσα τὴν αὐξήσιν τῶν δριακῶν στοιχείων κόστους λόγῳ περιωρισμένου χώρου καὶ μεγαλύτερων ἀποστάσεων τὰς ὁποίας θὰ ἀναγκάζονται νὰ διανύουν οἱ ἐργάται).

3) Βιομηχανία διὰ τὰς ὁποίας ἡ περιοχὴ ἦτο μέχρι τοῦδε σημερινὴ ἀγορὰ ἢ προμηθευτὴς. Ἡ τοιαύτη κάθετος ἐνοποίησις ἐν χώρῳ (γεωγραφικαὶ μετακινήσεις τῆς παραγωγῆς πρὸς πρῶτας ὕλας ἢ ἀγορὰς) εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλῃ εἰς σημερινὴν μείωσιν τοῦ μεταφορικοῦ κόστους.

4) Αἱ χρησιμοποιοῦσαι μὲγάλον ἀριθμὸν ἐργατῶν βιομηχανία αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεών των ὑποφέρουν ἀπὸ αὐξήσιν τῶν ἀμοιβῶν ἐργασίας, ἴσως λόγῳ αὐξήσεως τῶν ἐνοικίων καὶ μεγαλύτερων διαδρομῶν τῶν ἐργατῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν των εἰς τὰ ἐργοστάσια.

δ) Δι' ἐκάστην βιομηχανίαν ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο—μὲ σχετικὸν πλεονέκτημα—νὰ καταστῇ ἡγετικὸς παράγων οικονομικῆς ἀναπτύξεως, αἱ συμπληρωματικαὶ βιομηχανίαὶ θὰ ἔπρεπε νὰ καθορίζωνται δι' ἀναλύσεως τοῦ βιομηχανικοῦ συμπλέγματος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπ' αὐτοῦ σημασίαν εἶναι αἱ συμπληρωματικαὶ βιομηχανίαὶ αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ εὐρίσκωνται πλησίον ἀλλήλων δοθέντος ὅτι ἡ ἐγγύτης συμβάλλει εἰς τὴν οὐσιώδη μείωσιν τοῦ κόστους ἐπικοινωνίας, μεταφορᾶς καὶ ἀποθηκεύσεως ἢ εἰς καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν φθαρτῶν ὑποπροϊόντων. Ἐπὶ πλέον, δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπέκτασις βιομηχανιῶν παρὰ τῶν διὰ τοπικὴν κατανάλωσιν (περιλαμβανομένου καὶ τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου) ἢ αὐξήσεως παραγωγῆς· συμβολοῦσης εἰς τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς, ἢ ὁποία θὰ ἀρχίσῃ μόλις ἡ περιφερειακὴ ἀγορὰ φθάσῃ εἰς ἕνα ὀρισμένον μέγεθος, ἢ ἀνάπτυξις τῶν πολιτιστικῶν μέσων τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ νὰ καταστῇ ἐκυστική ἢ περιοχὴ καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ δικτύου τῶν ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν δλοκλήρου τῆς ἀναπτύξεως ταύτης.

ε) Ἡ ἔκτασις καὶ ἡ σύνθεσις ἐκάστου ἐκ τῶν διαφορετικῶν σχεδίων πρέπει νὰ ἀριστοποιηται, οὕτως ὥστε ἡ δυνατικὴ μέση παραγωγικότης τῶν σχεδιασμένων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐπενδύσεων νὰ φθάσῃ τὰ ἀνώτατα ὅρια. Εἰς τὸ ἀριστον

μέγεθος, δλαι αί δυνατότητες δι' έσωτερικάς και έξωτερικάς οικονομίας πρέπει να τυγχάνουν έκμεταλλεύσεως, εβτως ώπτε οιαδήποτε πρόσθετα κέρδη να υπερκαλύπτονται από δυσανάλογον αύξησιν τών άλλων στοιχείων κόστους. Οβτως, ή πιθανή αύξησις τής τιμής του έδάφους δέν πρέπει να λαμβάνεται ύπ' όψιν, δοθέντος ότι το κόστος αυτό θαρύνει μόνον επί μέρους έπιχειρήσεις και όχι την περιοχήν έν τῷ συνόλω της.

στ) 'Εάν δι' έκάστην περιοχήν υπάρχουν δύο, τρία ή τέσσαρα διαφορετικά σχέδια ανάπτυξεως—έκαστον θασιζόμενον επί ώρισμένης «έξαγωγικής βιομηχανίας» και εβτω αντιπροσωπευον ειδικήν κατεύθυνσιν ανάπτυξεως—είναι δυνατόν να πραγματοποιηθῆ ένας έλεγχος συνοχής εις το επίπεδον τής οικονομίας έν τῷ συνόλω της. 'Ο άντικειμενικός σκοπός έγκειται εις την εξεύρεσιν του άριστου συνδυασμού περιφερειακών σχεδίων. Με άλλας λέξεις, άναζητούμεν τώρα τον συνδυασμόν εκείνον περιφερειακών σχεδίων ο οποίος μεγιστοποιει την παραγωγικότητα τών αντιμετωπιζομένων ιδιωτικών και δημοσίων επενδύσεων δια την οικονομίαν έν τῷ συνόλω της. Είναι δυνατόν το άριστον μέγεθος να μη αποτελῆ συνδυασμόν έτοιμων σχεδίων αλλά μερικῶν τροποποιημένων σχεδίων και είναι προφανές ότι ή δυνατότης αυτή πρέπει να συλλαμβάνεται κατά την διαδικασίαν συντονισμού. Πρὸς άποφυγήν πλεοναζουσῶν παραγωγικῶν δυναμικότητων έδῶ και δυσχερειῶν εκεί πρέπει να εξετάζεται εάν ο έπιτυχανόμενος άριστος συνδυασμός συμπίπτη με την προβλεπτήν πορείαν τής βιομηχανικής δομής δια το σύνολον τής οικονομίας.

ζ) 'Εάν τὰ συνδεδυκαμένα σχέδια δέν άπαιτοῦν μεγαλύτερον από τον διαθέσιμον αριθμόν εργατῶν και περισσότερον κεφάλαιον από εκείνο το όποιον συμβιβάζεται με την οικονομικήν σταθερότητα και την εξισορρόπισιν του ίσοζυγίου πληρωμῶν, δλόκληρον το σύστημα δύναται να θεωρηθῆ ως ρεαλιστικόν σχέδιον περιφερειακής πολιτικής και πρακτικός οδηγός δια την γεωγραφικήν κατανομήν τών δημοσίων επενδύσεων. Τέλος, το πρόβλημα του χρονικοῦ προγραμματισμοῦ πρέπει να λύεται δια να μη προκαλοῦνται—άπό τής πλευρᾶς τής Κυβερνήσεως—κυκλικαί διακυμάνσεις.

η) 'Εάν, έν τούτοις, ο συνδυασμός περιφερειακῶν σχεδίων άπαιτῆ πολὺ μεγάλης επενδύσεις και πάρα πολὺ εργατικῶν δυναμικῶν, πρέπει να περιορίζεται κάπως. 'Εάν τὰ επί μέρους σχέδια είναι πράγματι άριστως ώργανωμένα και δέν είναι δυνατόν να περιορισθοῦν, χωρὶς οὐσιώδη μείωσιν τής παραγωγικότητας, παραμένουν δύο μόνον δυνατότητες: ή επέκτασις τής περιόδου τής σχεδιοποιήσεως ή ή εγκατάλειψις τών ολιγώτερον παραγωγικῶν περιφερειακῶν σχεδίων. Τὸ πρῶτον είναι σαφῶς προτιμότερον εάν τὰ σχέδια έμφανίζουσι άσημάντους διαφορὰς παραγωγικότητας και εάν ή παράτασις δέν προκαλῆ μεγάλην ζημίαν παραγωγικότητας (πρόσθετον κεφαλαιακόν κόστος). 'Εάν δέν πληροῦται εις έκ τών δύο όρων, ο συγκριτικός υπολογισμός είναι δυνατόν να οδηγῆσῃ εις το συμπέρασμα ότι από τής άπόψεως τής παραγωγικότητας θά ήτο προτιμότερα ή πλήρης εγκατάλειψις ενός ή δύο περιφερειακῶν σχεδίων ή τουλάχιστον ή άναβολή των μέχρι μεταγενεστέρας επανεκτιμήσεως τών συγκριτικῶν δυνατοτήτων ανάπτυξεως. Αί κατ' αὐτόν τον τρόπον επηρεαζόμεναί περιοχαί είναι δυνατόν να είναι κέντρα συσσωρεύσεως ή εξησθημέναί περιοχαί. Πρὸς το παρόν, θά έπρεπε να υιοθετηθῆ μία στρατηγική

παθητικής ανορθώσεως. Ἐὰν μία τοιαύτη απόφασις, ἡ ὁποία θὰ ἐστηρίζετο εἰς καθαρῶς οἰκονομικοὺς λόγους, ἐθεωρεῖτο ἄδικος ἢ ἀντίθετος πρὸς τοὺς σκοποὺς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας, αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαὶ θὰ ἠδύναντο νὰ τὴν ἐξετάσουν ὑπὸ τὸ φῶς μιᾶς εὐρυτέρας λειτουργίας κοινωνικῆς προνοίας. Ἄλλὰ θὰ ἦτο ἤδη προφανὲς ὅτι οἰκισθῆναι ἐκτροπὴ πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατευθυσὶν θὰ ἐστοίχιζε ἀπὸ ἀπόψεως παρaxyωγικότητος καὶ ἀναπτύξεως.

4. Ἡ ἐνταῦθα περιγραφεῖσα διαδικασία εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ δυναμικοῦ ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς ἴσως νὰ φαίνεται ἀτελής καί, ταυτοχρόνως, περίπλοκος καὶ μακρὰ. Ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν κενῶν καὶ ἡ ἀνάυσις προβλημάτων τὰ ὁποῖα μόλις ἐθίγησαν ἐδῶ ἴσως νὰ εἶναι ἄξιαί κάποιας διανοητικῆς προσπαθείας. Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι αἱ καλύτεραι προτάσεις πρὸς βελτίωσιν ἢ ἀπλούστευσιν θὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἐργασίαν. Αἱ προοπτικαὶ ὑποκαταστάσεως μερικῶν ἀπλῶν ἐμπειρικῶν κανόνων ἢ μερικῶν ἀρκετὰ θεαμάτων ὑποθέσεων εἰς τὴν θέσιν τῶν φαινομενικῶς πολυπλόκων ὑπολογισμῶν, οἱ ὁποῖοι περιεγράψαν ἀορίστως ἐδῶ, ἐνδέχεται νὰ βελτιωθῶν ὅταν διδαχθῶμεν περισσότερα περὶ τῶν σχετικῶν ἐμπορικῶν ἀναλογιῶν. Ἐφ' ὅσον αἱ γνώσεις μας θὰ ἔχουν τοιαῦτα κενά, ἢ ἀντίληψις περὶ τοῦ δυναμικοῦ ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς δὲν εἶναι τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐντολὴ πρὸς μέτρησιν ἢ ὑπολογισμὸν. Ὁ τονισμὸς τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καὶ ἡ σημασία τῶν τοιούτων κατευθυντηρίων ἀρχῶν μετρήσεως εἶναι ἴσως τώρα τόσο σημαντικοὶ ὅσον καὶ εἰς τὰς περὶ περιφερειακῆς πολιτικῆς συζητήσεις, ὅπου λέξεις μὲ συναισθηματικὸν περιεχόμενον ἀλλὰ χωρὶς ἐννοίαν χρησιμεύουν συχνότατα διὰ τὴν συγκάλυψιν τῆς ἐλλείψεως ἀκριδῶν ἀντιλήψεων.